

*Головко О.М., аспірант НДІ інформатики і права НАПрН України,
асистент кафедри кримінального права та правосуддя Навчально-
наукового інституту права і соціальних технологій ЧНТУ,
м. Чернігів*

ІНФОРМАЦІЙН ВІКТИМІЗАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Фактично за роки незалежності України відбувалося планомірне вивчення російськими спецслужбами віктимологічного портрету майбутньої жертви, її «слабких сторін». Так, у свідомості росіян телебачення постійно підігрівало думку про екстремістські настрої українців, особливо з Західної та Центральної України, тому в подальшому реципієнтам виявилось простіше повірити в абсурдні тези національних ЗМІ; питання мовних протиріччя та нібито гноблення російськомовного населення також періодично з'являлися на російському телебаченні ще до революції гідності тощо.

У якості ілюстрації вищевказаного: задля підсилення викривленого сприйняття подій в Україні по супутниковому телеканалю «Россия-24» було показано сюжет про зізнання громадянина Росії, який начебто брав участь у заворушеннях у Києві [6]. Він стверджував, що на стороні «радикалів» воюють підготовлені найманці, зокрема з США, з Німеччини, Польщі та запевнював про нібито існування «Кодексу бойовиків», що передбачає жорсткі каральні заходи (навіть вбивство) за непокору чи зрадництво [8].

Єжи Бафія доречно зазначає, що жертву злочину слід розглядати як фактор що генетично та динамічно впливає на злочинність [1]. Вивчаючи різноманітність особистісних і поведінкових характеристик жертв-девіантів, віктимологія також пізнає характеристики індивідуальної та масової форм вияву девіантності, пов'язаної зі злочином і злочинністю “одним ланцюгом” [7, с. 24].

Загалом, **віктимність** – це складне масове соціально-психологічне явище, виражене в кількості жертв, які зазвичай спричиняють серйозну соціальну проблему [3, с. 3]. Як зазначає Рівман Д.В., віктимністю є і певне негативне соціальне явище і уразлива поведінка конкретної особи [5]. **Віктимізація** – це процес перетворення особи чи групи осіб на реальну жертву, а також результат такого процесу. **Віктимна**

ситуація – життєва ситуація, що зумовлена певними характеристиками особи чи поведінкою потенційної жертви, коли виникає реальна можливість заподіяння їй шкоди [3, с. 6].

Наслідком інформаційної віктимізації є формування ряду негативних соціальних патернів, таких як сприйняття інформації на емоційному, а не на раціональному та критичному рівні, недовіра до влади, виховування ненависті до контрагента та відсутність відчуття безпеки у державі. Так, відповідно до дослідження проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 10 вересня 2014 р., переважна більшість (79,6%) громадян України вважають, що існує загроза зовнішньої збройної агресії проти України. Найчастіше загроза відчувається з боку Росії (76,3%).

Виходячи з наукових досліджень в галузі кримінології можна зробити висновок, що віктимність поділяють на потенційну та реальну [2, с. 187]. У вищеописаній ситуації інформаційні агентства методично формують потенційно віктимізоване населення, яке в переломний момент зазнає масової віктимізації та набуває реальної віктимності. Однак, вітчизняні ЗМІ також мають такого роду негативний вплив на свідомість людини, віктимізуючи реципієнтів нав'язливими висновками щодо тієї чи іншої події.

Так, населення на Сході України спіткала доля масово віктимізованих інформаційними ресурсами (йдеться не тільки про телебачення, але й друковані та Інтернет-видання, а також соціальні мережі). Зокрема зафіксовано, що в соцмережі Facebook можна побачити цілі групи (communities) людей, що свідомо поширюють панічні настрої та неправдиві відомості, що мають на меті створити образ «непереможної російської армії». Їх повідомлення в новинних стрічках передруковували і Інтернет-ЗМІ, а подекуди – і більш традиційні ЗМІ [8].

В даному контексті можна провести аналогію між жертвами деструктивних культів та жертвами інформаційно-психологічних впливів. В обох випадках внаслідок впливу на свідомість потенційної жертви відбувається унеможливлення нею мислити власними категоріями. Так, відносно саєнтології (американського деструктивного культу) зазначається: «головне не в тому, що саєнтологія проти

психіатрії та медицини, а в тому, що вона намагається зганьбити своїх конкурентів. Саєнтологія використовує свою внутрішню систему інформації, щоб звинуватити найефективніших критиків у тому, що ті діють як члени деструктивних культів» [4]. Ця теза чи не найкраще констатує нинішню деструктивну діяльність російських медіа ресурсів по відношенню до подій в Україні. Таким чином, у жертви відбувається інтроекція, тобто нездатність критично ставитися до отриманої від певного суб'єкта інформації та, як наслідок, заміщення власних тверджень міркуваннями оточуючих. При цьому відбувається проекція нав'язаних медійними джерелами понять (на прикладі нинішнього конфлікту: «украї», «націоналісти», «бандерівці» тощо) та моделі поведінки, спричиняючи масову віктимізацію.

Виходячи з вищезазначеного ЗМІ, виступаючи посередником між державою та людиною донесення до суспільства важливих суспільно-політичних рішень породжує своїми повідомленнями соціальний невроз та паніку серед населення, що в результаті спричиняє масову віктимізацію та спричиняє аномію суспільства.

Література:

1. Бафія Є. Проблеми кримінології: діалектика криміногенної ситуації. М.: Юрид. лит., 1983.
2. Голіна В. Соціальні та психологічні чинники кримінологічної віктимізації в Україні [Текст] / Голіна В. // Вісник Академії правових наук України. 2007 р. №3(50). – Х. : Право, 2007. – 185-193 с.
3. Джужа О.М. Місце віктимологічного вчення у кримінологічній науці / Джужа О.М. // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2011. - № 2(2). – 3-10 с.
4. Информационные методы применения психонаркотиков сектой Саєнтологии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://theme.orthodoxy.ru/scientology/scientologers_013.html
5. Ривман Д.В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений. – Л., 1975. – С. 14.
6. Среди боевиков начались разборки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rg.ru/2014/03/02/naemniki-site.html
7. Туляков В.А. Виктимология. Социальные и криминалогические проблемы / Туляков В.А. – Одесса : Юрид. лит., 2000. – 331 с.
8. Щодо інформаційно-психологічної складової агресії Російської Федерації проти України (за результатами подій 1-2 березня 2014 року). Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1476/>

Прізвище та підпис наукового керівника – Савінова Н.А, д.ю.н., професор _____